

FOREX PİYASASINDA RİSKLER

RISKS OF THE FOREX MARKET

Arş. Gör. Yeşim ŞENDUR

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi
ysendur@adanabtu.edu.tr

Öz

Forex piyasası dünyanın en büyük ve aynı zamanda en hızlı büyüyen finansal piyasasıdır. Bir yatırımcı Forex piyasasında işlem gerçekleştirirken eş zamanlı olarak bir para birimini satın alırken bir diğerini satmaktadır. Örneğin yatırımcı Euro alıp Dolar satıyorsa, piyasada onun bu işleminin tersini yapmaya gönüllü başka bir piyasa oyuncusunun bulunması gerekmektedir. İşte tamda bu nedenle forex işlemleri sıfır toplamı bir oyundur ve her kazanan oyuncunun karşısında kaybeden bir oyuncu vardır. Ayrıca bu piyasada yatırımcının piyasa algısı tehlikeli düzeyde iyimser olduğundan yatırımcı yanıltıcı piyasa tanıtımlarından etkilenecek piyasanın riskini göz ardı edebilir. Forex Piyasasında sahip olunan anaparanın daha üstünde finansal işlemler gerçekleştirilmesini sağlayan kaldıraç mekanizması mevcuttur. Kaldıraç mekanizması forex piyasasındaki riskin başlıca nedenlerinden biridir. Yatırımcı mağduriyet ve şikâyetlerindeki artış sonucu ülkemizdeki mevzuatta 10.02.2017 tarihinde yapılan son değişiklikle daha önce 1:100 olan kaldıraç oranı 1:10'a düşürülmüş ve kaldıraçlı işlem gerçekleştirebilmek için başlangıç teminat tutarı olarak asgari 50.000 TL veya muadili döviz tutarı alt limit olarak belirlenmiştir. Bu değişiklik sektördeki forex şirketi temsilcileri tarafından piyasada ciddi bir daralmaya ve şirket kapanmalarına yol açacağı gerekçesiyle tepkiyle karşılanmıştır. Bu yeni 1:10 oranının yatırımcıların yüksek kaldıraç oranıyla hizmet veren yurtdışındaki forex firmalarına kayacağını veya yine merdiven altı aracı kurumlara yöneleceğini belirtmişlerdir. İşte tüm bu yaşanan gelişmeler Forex Piyasasının riskliliğinin daha detaylı incelenmesi gerektiğini doğurmuştur.

Anahtar Kelimeler: Forex, Risk, Kaldıraç, Teminat, Pariteler.

Jel Kodları: F30,F31.

Abstract

The forex market is the biggest and the fastest growing financial market in the world. While an investor trading on the Forex market, they simultaneously buying one currency and selling another one. For example; Euro/US Dollar (EUR/USD). If an investor buying Euro and selling US Dollar at the same time, there must be another eager investor who wants to make the opposite of this trade. As a result, forex trading is a zero sum game and there should be a loser against every winner. Because of the over optimistic approach of the investors in forex market, they can easily be mistaken by delusive advertisements, and ultimately they ignore the riskiness of the market. The Forex market allows to made financial transactions bigger than the deposited funds via leverage mechanism. Leverage is the main reason of risk at the Forex market. Due to the increase in investor victimization cases and complaints, with the recent regulation at 10.02.2017, the leverage ratio in Turkey is lowered from 1:100 to 1:10. Under the same regulation, minimum deposits has been determined as 50.000 Turkish Liras (or foreign currency equivalent to this) for leverage procedure. The agents of the companies within forex market do not approve this new regulation since it would cause to downsize the sector and to close down the companies. According to them, the latest 1:10 leverage ratio has not been attractive to investors and they will prefer to go abroad or shadow Forex companies to invest with higher leverage. All the recent developments in the sector are the motivation of searching the risks of forex market in detail.

Keywords: Forex, Risks, Leverage, Margin, Parities.

Jel Codes: F30, F31.

1. GİRİŞ

Bir ekonomide, ekonomik birimlerin yatırım kararları alırken karşı karşıya kaldıkları en büyük risk geleceği tahmin etmelerindeki güçlüktür. Döviz kuru riski de benzer şekilde bu doğrultuda bir risk unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (TCMB, 2013a). Döviz kurlarında meydana gelecek hızlı ve beklenmedik değişiklikler döviz kuru riskinin kaynağını oluşturur. Döviz kurları yerli ve yabancı malların nispi fiyatlarını ve dolayısıyla çok uluslu şirketlerin işlemlerini önemli ölçüde etkiler (Mishkin, 2006:50).

Dövizlerin spot ve vadeli olarak işlem gördüğü dünyanın en büyük ve hızla büyümeye devam eden finansal piyasası olan Forex piyasası teknolojik ilerlemenin de etkisiyle günün her saatinde ve dünyanın her yerinden işlem yapılabilen bir piyasadır. Forex piyasasında çok sayıda bireysel ve kurumsal yatırımcı elektronik ağlar vasıtasıyla kolaylıkla işlem gerçekleştirebilmektedir. Döviz işlemleri çoğunlukla tezgâh üstü (organize olmayan) piyasalarda spot olarak gerçekleştirilir (Dicks, 2010:5-10).

Bu çalışmanın aşağıdaki kısımlarında “forex piyasası” ile kastedilen “spot forex piyasası”dır. Spot forex piyasası bir yatırımcının sözleşme anında geçerli olan fiyattan para birimlerini alıp sattığı takas işlemlerinin ise 2 iş günü içerisinde gerçekleştiği piyasadır. Bu piyasada gerçek nakit takası yoktur. Takas genellikle pozisyonların yenilenmesiyle gerçekleşir (Cheng, 2007:21).

Bir yatırımcı Forex piyasasında işlem gerçekleştirirken eş zamanlı olarak bir para birimini satın alırken bir diğerini satmaktadır. Bu piyasada para birimleri her zaman çiftli olarak işlem görür (Dicks, 2010: XVIII). Örneğin; eğer yatırımcı Euro'nun değerinin Amerikan Dolarına karşı yükseleceğini düşünüyorsa EUR/USD'de alım pozisyonu açar. Daha sonra da bu yükseliş gerçekleştiğinde yatırımcı aldığı fiyattan daha yüksek bir fiyata satış yaparak kâr elde eder. Eğer yatırımcı Euro'nun Dolar karşısında değer kaybedeceğine inanıyorsa (EUR/USD'nin düşeceğine inanıyorsa) bu defa EUR/USD'de satım pozisyonu açarak işlem başlatabilir. Bu durumda yatırımcı düşüş gerçekleştikten sonra tekrar alım yaparak kâr elde eder (Cheng, 2007: 21). Forex işlemlerinde döviz çiftleri alınıp satılırken her pozisyonun bir karşılığı olmalıdır. Yatırımcı Euro alıp Dolar satıyorsa, piyasada onun bu işleminin tersini yapmaya gönüllü başka bir piyasa oyuncusunu bulması gerekmektedir. Forex Piyasasında her işlemin bir kazananının ve bir de kaybedeninin olması piyasadaki yüksek işlem hacimleri de hesaba katıldığında piyasadaki riskin başlıca nedenlerinden biridir. Şöyleki Bank For International Settlements'in 2016 Nisan ayında yayınladığı Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and OTC Derivatives Markets in 2016 raporuna göre spot forex işlemlerinin ortalama günlük hacmi 1.7 trilyon \$'dır (www.bis.org). Aracı kurumlar yatırımcılar tarafından gelen talepleri piyasaya aktararak, yatırımcıyı ihtiyaç duyduğu varlığı temin edecek olan diğer piyasa oyuncusuyla bir araya getirirler.

2. FOREX PİYASASINDA RİSKLER

Forex piyasasında yatırımcı kullandığı işlem platformunun limitleri çerçevesinde hesabına yatırdığı teminatın belli bir katına kadar, yani kaldıraç etkisinden yararlanarak da işlem yapabilmektedir. Forex piyasasında kullanılan yüksek kaldıraç oranları hem yüksek riske neden olmakta hem de yüksek kazanç olanağı sağlamaktadır.

Forex işlemleri sıfır toplam bir oyundur ve her kazanan oyuncunun karşısında kaybeden bir oyuncu vardır. Bu piyasada yatırımcının piyasa algısı tehlikeli düzeyde iyimser olduğundan yatırımcı yanıltıcı piyasa tanıtımlarından etkilenerek piyasanın riskini göz ardı edebilir. Forex piyasası aşağıda sayılan riskleri barındırır (Shilov&Semenov, 2011:77).

2.1. Döviz Kurları Çok Volatildir

Forex piyasasında işlem gören belli başlı döviz paritelerindeki hareketler yapısal olarak oldukça volatildir (Cheng, 2007:19). Döviz alım satım kurlarının Forex para piyasasında sürekli olarak oynaması kâr fırsatı sunar, kurun yönü doğru tahmin edilirse kâr elde etmek mümkündür (Shilov&Semenov, 2011:13). Ancak tahminlerdeki yanılma da zarar etme ihtimalini aynı oranda artırır.

Forex piyasasında oynaklık yüksektir ve kurlarda ani ve beklenmedik değişiklikler olabilmektedir. Forex piyasasının, dünya üzerindeki birçok gelişmeden etkilendiği ve fiyatların değişkenliğinin oldukça yüksek olduğu göz önüne alındığında, fiyatların yatırımcıların beklentilerinin aksi yönde değişmesi ve yatırımcıların bu piyasalarda para kaybetmesi sıklıkla yaşanmaktadır. Bu piyasada doğru zamanlama çok önemlidir. Zarar edildiğinde pozisyon çok uzun süre açık tutulmamalıdır. Daha sonra tekrar denemek üzere kapatılmalıdır (Horner, 2010:86). Krishnan ve Menon yaptıkları bilimsel çalışmada Forex piyasasında yapılan işlemlerde dört döviz çifti arasından (EUR/USD, GBP/USD, USD/JPY, USD/CHF), “EUR/USD” döviz çiftinin daha kârlı, daha güçlü ve daha az riskli olduğunu saptamışlardır. Daha uzun zaman dilemleriyle kıyaslandığında, daha kısa süreli zaman dilimleriyle yapılan alım-satımların daha riskli olduğu ve yatırımcılarına düşük likidite sağladığını gözlemlemişlerdir. Forex piyasaları hafta içi her gün 24 saat boyunca işlem yapılabilen piyasalardır. Buna karşın hayli volatil ve gelişmelere yüksek duyarlı oldukları için de pozisyonların yakından takibi çok önemlidir. Bu nedenle yatırımcılar piyasayı takip etmedikleri zamanlarda da –eğer açık pozisyon taşıyorlarsa– önemli zararlar yaşayabilirler (<http://www.trade-masterfx.com.tr>).

Forex Piyasasında para birimleri alınıp satılan ülkelerin iflas etme tehdidi yoktur. Ancak yaşanan ekonomik gelişmeler dolayısıyla ülke para birimlerinden birinin değeri diğerine karşı önemli değişiklikler gösterebilir. Bu durum eğitilmiş ve bilinçli yatırımcılar için inanılmaz finansal kazançlar sağlayabilir (Martinez, 2007:91). Forex piyasası istikrarlıdır ve çökmez. Eğer dolar çökerse bu sadece başka bir para biriminin güçlendiği anlamına gelir (Krishnan&Menon, 2009:35).

2.2. Piyasa Aleyhte Gelişebilir ve Tüm Yatırım Kaybedilebilir

Forex piyasasındaki kaldıraç mekanizması yatırılan teminatın üzerinde kar veya zarar edilmesine yol açar. Bu nedenle de forex işlemleri yüksek seviyede risk taşımaktadır.

Kaldıraçın söz konusu olmadığı bir forex işleminde 1 ABD Doları = 1,50 TL ise, eldeki 100 TL ile yaklaşık olarak 67 Dolar ($100/1.50 = 66,66$) alınabilir. Dolardan kâr elde etme düşüncesiyle bu işlem yapılmışsa, beklenti Doların TL karşısında değer kazanmasıdır. Dolar 1,70 olursa, o zaman eldeki 67 dolarla $67*1,70 = 114$ TL almak mümkün hale gelir. Yani 14 TL kâr elde edilir.

Kaldıraçın varlığı halinde ise; 1'e 100 kaldıraç oranıyla Forex işlemi yaptıran kuruluş yatırımcısına şöyle bir teklifte bulunmuş olur: 1.000 TL karşılığında aracı kurum yatırımcısına 1:100 kaldıraçla da etkisiyle 100.000 TL'lik işlem yapma olanağı sağlar ve döviz satar. Ama döviz banknot olarak vermez. Yatırımcının işlemi yaptığı kur üzerinde meydana gelen değişiklikler neticesinde bir kâr oluşursa onu öder. Yani yatırımcı 100.000 TL'yi vermiş ve karşılığında 1 ABD Doları = 1.50 TL den 66.667 Dolar almış gibi olur. Kur 1,60 olursa o zaman, yatırımcı 66.667 Dolar karşılığında 106.667 TL alır. Yani, yatırımcı 1.000 TL'lik teminatla 6.667 TL kâr elde etmiş olur. Tam tersi durumda ise örneğin kur 1,40'a düşerse 66.667 Dolar karşılığında 93.334 TL alır. Yani yatırımcı 1.000 TL'lik teminatla 6.667 TL zarar etmiş olur (SPK, 2013a). Görüldüğü üzere yüksek bir kaldıraç oranı hem kazanç hem de zarar miktarını artırabilir.

Kaldıraç oranlarına ilişkin uygulamalar; kullanılan işlem platformu, işlemin gerçekleştirildiği ülke ve yatırımcı bazında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; ABD'deki düzenlemeler ile uygulanabilecek en yüksek kaldıraç oranı tüm para birimleri için 1:25 olarak belirlenmiştir.

Ülkemizdeki Forex işlemleri yatırımcı şikâyet ve mağduriyetlerinin artmasıyla beraber mercek altına alınmıştır. Bu kapsamda ülkemizde 2011 yılına kadar hiçbir düzenlemeye tabi olmayan bu tezgâh üstü piyasayı bu tarihten itibaren düzenleme yetkisi SPK'ya verilmiştir. SPK Forex işlemlerini, 2014 yılında yürürlüğe giren “Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ III-37,1” ile türev araçlar kapsamına almıştır. Yine bu düzenlemede 1:100 olan kaldıraç oranı Yatırım Hizmetleri ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ III-37.1'de 10/02/2017 tarihinde yapılan değişiklikle 1:10'u geçemeyeceği hükmü getirilmiştir ve kaldıraçlı işlem gerçekleştirebilmek için başlangıç teminat tutarı olarak asgari 50.000 TL veya muadili döviz tutarı alt limit olarak belirlenmiştir (www.spk.gov.tr). Aracı kuruluşlar Forex (kaldıraçlı alım satım) işlemlerine yeni başlayanların kaldıraç oranlarını düşük tutarken, tecrübeli yatırımcılara daha yüksek kaldıraç oranları verebilmektedirler.

2.3. Forexte Takas Garantisi ve Sigorta

Forex Piyasasında yatırımcılar karşı taraf riskine maruz kalabilirler. Forex piyasasında merkezi takasın olmaması ve emirlerin eşleştiği bir takas merkezinin bulunmaması nedeniyle piyasada değişim garantisi yoktur. Karşı taraf riskine maruz kalan yatırımcılar kendilerini bir işlemde elde ettikleri kârı hak etmelerine rağmen alamadıkları bir pazarlığın içerisinde bulabilirler. Bu durum nadir olarak görülse de yatırımcılar tarafından işlem platformu seçiminde göz önüne alınması gereken bir husustur (Garner, 2012:7). Ayrıca, yurtdışında forex kontratlarında işlem yapmak için teminat olarak yatırılan fonlar sigortalanmamıştır ve iflas durumunda öncelikli olarak ödenmeyebilir.

2.4. Forexte İşlemler Tezgâh Üstü Olarak Yapılır

Denetime tabi vadeli işlem borsalarının aksine, borsa dışı perakende forex piyasasının merkezi bir piyasası yoktur. Bu piyasada Forex brokeri işlem fiyatını kendi belirler, bu sebepten dolayı aracı kurumun yatırımcıya adil fiyat verdiğine yatırımcı güvenmek durumundadır.

2.5. Forexte Emir Sisteminin Riskleri

Yatırımcılar internet tabanlı veya diğer elektronik sistemlerle işlemlerini gerçekleştiriyorlarsa, kullandıkları sistemlerin bazı kısımları çökebilir. Sistem çökmesi durumunda, büyük olasılıkla, belli bir süre yeni emir girişi yapılamaz. Ayrıca yatırımcının sisteme daha önce girdiği emirler gerçekleşmez ya da bekleyen emirler iyileştirilemez veya iptal edilemez. Sistem çökmesi emirlerin kaybına sebep olabileceği gibi emir önceliğinin kaybedilmesine de neden olabilir. Ayrıca bazı durumlarda forex piyasasının oynak olması durumunda emrin girildiği fiyatla emrin gerçekleştiği fiyat farklı olabilir. Ancak bu durumun neden olacağı risk yatırımcıların kullandıkları platform kanalıyla sınırlandırılabilir (Dicks, 2010:10).

2.6. Forexte Dolandırılma İhtimali Vardır

Forex piyasasında ortaya çıkan tek risk fiyatların beklentilerin aksine değişmesi sebebiyle zarar etme riski değildir. Her türlü yatırımda olduğu gibi yatırımcıların forex piyasasında da dolandırıcılığa karşı da dikkatli olmaları gereklidir. Forex işlemlerinin yetkilendirilmemiş, hiçbir denetim ve gözetime tabi olmayan kurumların sağladığı platformlar üzerinden yapılması durumunda, bu işlemler

aslında yurt dışında yerleşik ve kim olduğu dahi bilinmeyen kişilerle yapılmakta ve yatırımcılar kar elde etseler dahi, çeşitli gerekçelerle karları ödenmeyebilmektedir. Bu nedenle, yatırımcı işlemlerinin, söz konusu hizmeti sunmak üzere yetkilendirilmiş, gözetim ve denetime tabi olan kurumlar nezdinde gerçekleştirilmesi en önemli hususlardan biridir (SPK, 2013a). Son yıllarda forex işlemleri üzerindeki yolsuzluklarsa ciddi artış olduğu gözlenmektedir (Horner, 2010:86).

3. SONUÇ

Forex piyasasında işlem yapan yatırımcıların volatilitenin fazla olduğu zamanlarda, yüksek kaldıraç oranlarıyla büyük pozisyonlar açmaları çoğunlukla mağduriyetle sonuçlanmaktadır. Bu nedenle bir yatırımcı, forex piyasasında riskten korunmak için belli hususlara dikkat etmelidir. Öncelikli olarak yatırımcı Forex Piyasasında volatilitate yüksek olduğunda ve kısa zaman aralıklarıyla işlem gerçekleştirmemelidir. Forex piyasasının sunduğu yüksek kaldıraç imkânlarının aynı zamanda kayıp riskini de arttırdığının bilinciyle işlem yapılmalıdır. Forex Piyasasının tezgâh üstü olması dolayısıyla karşı taraf riskine maruz kalma ihtimalinin yüksek olduğunu bilmelidir. İşlem gerçekleştirmek için platformunu kullanacağı aracı kuruluşun güvenilirliğini ve ülkedeki yasal mevzuatın gereklerini yerine getirip getirmediğini göz önünde bulundurmalıdır. Forex piyasası aktif ve hızlı bir piyasa olduğu için, yatırımlarını düzenli olarak takip etmeli ve ekran başında olmadığı zamanlarda fazla açık pozisyon tutmamalıdır. Sisteme girdiği emirlerin hedeflediği fiyatlar üzerinden ve sağlıklı olarak gerçekleşmesini temin etmek için hızlı ve güvenilir bir platformu tercih etmelidir. Sisteme, kullandığı işlem platformunun sağladığı ve riskin sınırlandırılmasını sağlayan emirler girmelidir. Son olarak deneme hesapları açarak sanal portföy üzerinden işlem yapmalı ve deneyim kazandıktan sonra piyasada aktif bir şekilde alım satım gerçekleştirmelidir.

KAYNAKLAR

- CHENG, G. (2007). 7 Winning Strategies for Trading Forex: Real and actionable techniques for profiting from the currency markets. Great Britain: Harriman House Ltd.
- DICKS, J. (2010). Forex Trading Secrets: Trading Strategies for the Forex Market. United States: McGraw-Hill International Edition.
- GARNER, C. (2012). Currency Trading in the Forex and Futures Markets. Unites States of America: Pearson Education, Inc.
- HORNER, R. (2010). Forex on Five Hours a Week: How to Make Money Trading on Your Own Time. Unites States of America: John Wiley & Sons, Inc.
- KRISHNAN, R. and MENON, S. S. (2009). Impact of Currency Pairs, Time Frames and Technical Indicators on Trading Profit in Forex Spot Market. India.
- MARTINEZ, J. F. (2007). The 10 Essentials of Forex Trading: The Rules for Turning Trading Patterns into Profit. United States: McGraw-Hill International Edition.
- MISHKIN, F.S. (2006). Para, Bankacılık ve Finansal Piyasalar. Nazım Engin (Çeviri Editörü), İstanbul: Akademi Yayıncılık.
- SHILOV, B.N, SEMENOV, S.V. (2011). Çeviren: Anıl Abbak. Forex - Bilmeniz Gereken Her Şey. İstanbul: Scala Yayıncılık.

- SPK (2013). Yatırımcı Bilgilendirme Kitapçıkları: FOREX - Kaldıraçlı Alım Satım İşlemleri. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu. <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=836>, ET: 11.11.2013.
- FOREXS AVANTAJLAR ve RİSKLER. <http://www.trademasterfx.com.tr/forekspiyasas%C4%B1/avantajlar-ve-riskler.aspx/>. ET:11.02.2017.
- www.bis.org, Triennial Central Bank Survey - Foreign Exchange Turnover in April 2013: Preliminary Global Results. September 2013. Switzerland: Bank for International Settlements Publication. <http://www.bis.org/publ/rpfx16fx.pdf>, ET:23.02.2016.